

ካብ ውሳኔ ረፈረንደም ህዝቢ ኤርትራን፡ ውሳኔ ዶብ ኢትዮ-ኤርትራ ዝዓቢ ሕጊ የልቦን

መልሲ ንጀነራል ጻድቃን

ኣብ'ዚ ዝሓለፈ ዓሰርተ ዓመታት፡ ብፍላይ ከኣ ድሕሪ ሞት መለስ ዜናዊ ሓይ-ሓይ መራሕቲ ህወሓት ነበር ዝርከቡዎም ኢትዮጵያውያን ምሁራትን ካድሬታትን፡ ንልኡላውነት ሃገርና ዝደፍር፡ ብፍላይ ድማ ንዓሰብን ንኣፍደገ ባሕርን ዝምልከት ክጽሕፉን ቃለ-መሕትታት ክገብሩን ጸኒሖም ኣለዉ። ከምቲ 'ሓሶት እንተተደጋገመስ ሓቂ ይመስል' ዝበሃል፡ 'ዓገብ' በሃሊ ብዘይምርከብም ድማ፡ ንሓሶቶም ይደጋግሙዎ ኣለዉ።

እቶም ቅድሚ ሕጂ ዝቐርቡ ዝነበሩ ጽሑፋትን ቃለ-መሕትታትን፡ ዝበዝሑ እዋን ከም 'ኢትዮጵያ ኣፍ-ደገ ባሕሪ ክትረክብ ዘኸእለ ሕጋዊን ታሪኻዊን መርትዖታት ኣለዉ' ዝብሉ ዝርከቡዎም፡ ሓፈሻዊ ርእይቶታት ኮይኖም፡ ዝርዝራዊ መረዳእታ ዝወሓዱም፡ ሓይሎም ናብ ፕሮፓጋንዳ ዝዘንበለን'ዩ።

እዚ ጀነራል ጻድቃን ቅድሚ ቁሩብ መዓልታት ዝሃበ ቃለ መሕትት ዝመስል መግለጺ ካብኡ ፍሉይ ዝገብሮ፡ ንሓይ ታሪኻዊ ኩነት ብፍሉይ ጠቕሱ፡ ኢትዮጵያ ዓሰብ ናይ ምውናን ርትዓዊ መሰል ከምዘለዋ ከረድእ ምፍታኑ'ዩ። እዚ ድማ እቲ ንሱ 'ሓይ ካምፓኒ' ኢሉ ዝጠቐሱ፡ ነቲ ምዕዳግ ዓሰብ ብኢጣልያዊ ካምፓኒ ሩባቲኖ፡ ዝምልከት'ዩ።

እዚ ሓዲር ጽሑፍ፡ ንጀነራል ጻድቃንን ነቶም ካልኣት ከምኡ ዝበሉ ታሪኽ ዘዘናብዑን ንኣም ንበይኖም ዝሰማምዑዎም ውዕላትን ናይ ሕጊ ውሳኔታትን ጥራይ ቈቌንጨሎም ዝውከሱ መልሲ ንምሃብ ዘይኮነ፡ ነቲ ጀነራል ጻድቃን ዝሃበ ናይ ሓሶት ጭብጢ ንምምልካት ጥራይ ዝዓለመ'ዩ። ካብኡ ሓሊፍ፡ እቲ ንሱ ጠቕሱዎ ዘሎ ሓይ ፍሉይ ኩነት፡ እቲ ሓይገይና ናይ ገበትትን መስፋሕፋሕትን ስነ-ልቦና ክሳብ ክንደይ ህያው ምህላዉ ከም ምልክት ዝውሰድ ድኣምበር፡ ኣብ ቅድሚ ሕጊ ክንድቲ ማይ ዝሕዝ ዘይምጅኑ ኣይጠፍኣንን። ምክንያቱ፡ ከምቲ ኣርእስቲ ናይዚ ጽሑፍ ዘመልክቶ፡ እቶም ቀንዲ ወሰንቲ ውዕላት፡ **ውሳኔ ረፈረንደም ህዝቢ ኤርትራን፡ ኣህጉራዊ ውሳኔ ዶብትን** ጥራይ እዮም። እዋ ነቶም ጀነራል ጻድቃን ዝጠቐሱም ፍጻሎታት ክንርኢ።

1. ብ15 ሕዳር 1869፡ ላዘረስታዊ ካህን ጁሰፕ ሳፔቶ ብስም ኩባንያ ራባቲኖ ንዓሰብ ካብ ሱልጣናት ናይቲ ከባቢ ዝኾኑ ክለተ ኣሕዋት ክገዝእ ተወዓዓለ።

2. ብ11 መጋቢት 1870 እቲ ዓሰብ ናይ ምግዛእ ውዕል ተፈጸመ፡ ሳፔቶን ብዘሊኖን (ካፕቲን ናይ'ታ ፊርማ እተፈጸመላ መርከብ) ከም ዓደግቲ ብስም ሩባቲኖ፡ ሓሰን ኣሕመድን ሱልጣን ኢብራሂም ኣሕመድን (ክልተ ኣሕዋት)፡ ሱልጣን ዓብደላ ሻሂምን፡ ከም ወነንቲ ቦታን ሸዮጥትን፡ ነቶም ብቋንቋታት ጣልያንን ዓረብን እተጸሕፉ ስምምዓት ክታሞም ኣንበሩሎም። ክልተ መሰኻኽር ወሲኽኻ፡ እቶም 5ተ ደቂ ዓዲ ኣብ ቍርኣን ብምጥቃዕ መሓሉ። እቲ ሓዲስ ስምምዕ ከም ቡያ ዝበሉ ብሱልጣን ዓብደላ ሻሂም ዝውነኑ ካልኣት ቦታታት ወሲኹ እተመሓየሹ ስለዝነበረ፡ እቲ ክፍሊት ካብቲ ኣብ ፈለማ ዝነበረ 6ተ ሸሕ ናብ 8ተ ሸሕን ሓይ ሚእትን ማርያ ተሬዛ ደየበ።

3. ጸኒሑ ሳፔቶ፡ ብ16 መጋቢት 1870፡ ምስ ሱልጣን ረሓይታ፡ ንረሓይታን ኣብ ከባቢኣ ዘለዎ ደሴታትን ዝምልከት ውዕል ምስ ሱልጣን ቡርሃን ዲኒ ፈረመ። እዚ ውዕል'ዚ ን10ተ ዓመታት ዝጸንሕ ኮይኑ፡ ፍባቲኖ 1000 ማርያ ተረዞ ከምእትኸፍልን፡ ድሕረ 10 ዓመት ድማ ካልእ 1000 ማርያ ተረዞ ወሲኻ ንሓዋሩ ክትውንኖ ከምእትኸእል ይነግር። ከምዝመስለኒ፡ ጀነራል ጻድቃን ነቲ 'ን10 ዓመት ዝጸንሕ' ዝብል'ዩ ከም ናይ ሕጊ ሃጓፍ ገይሩ ዝዛረቡሉ ዘሎ።

4. ብ10 ለካቲት 1882፡ ዓሰብን ከባቢኣን ካብ ኩባንያ ፍባቲኖን ናብ መንግስቲ ኢጣልያ ተሰጋገረ።

5. ናይ ኣውሳ ሱልጣን፡ ኣብ ልዕሊ ካልኣት ሱልጣናት ዓፈር ከም ላዕላዎይ መንፈሳዊን ኣባታዊን መራሒን ስለዝፍለጥ፡ መንግስቲ ኢጣልያ ናቱ ባርኸት ከምዘድልዮ ይፈልጥ ነበረ። ብመንገዲ ፕዩሮ ኣንቶኔሊ ኣቢሉ ድማ፡ ምስ ሱልጣን ዓፈር፡ ኣሕመድ ሓንፈረ ንዓሰብን ከባቢኣን ግዝኣት ኢጣልያ ምኪኑ ዘረጋግጽ ውዕል ብ15 መጋቢት 1883 ፈረመ። እዚ ውዕል'ዚ ንኢጣልያ፡ ካብ ራሓይታ ክሰብ ዙላን ዳህላክን ናይ ዝዘርጋሕ ገማግም ጸጥታ ናይ ምርግጋጽን፡ ኢጣልያውያን ነጋዶን ኩባንያታትን ኣብ ግዝኣት ኣውሳ ብዘይቀረጽን ግብርን ክንቀሳቐሱን ዝገብርን ነበረ።

6. እቲ ኣብ ላዕሊ እተጠቐሰ ውዕል፡ ንምምልላስ ኢጣልያውያን ዜጋታት ብግዝኣት ኣውሳ ኣቢልካ ናብን ካብን ሸዋ ስለዝምልከት፡ እቲ ንናይ'ቲ እዋን ንጉስ ሸዋ ዝነበረ ምኒልክ ዝሓወሰ ስሉሳዊ ውዕል ኮይኑ ብዕለት 22 ግንቦት 1883 ብንጉስ ምኒልክ ኣብ ኣንኮበር ተፈረመ።

ናብ ሓሶታት ጀነራል ጻድቃን ክንምለስ፡

1. እቲ ብኩባንያ ፍባቲኖ ዝተገብረ ውዕል፡ ምስ ሱልጣናት ዓሰብን፡ ራሓይታን፡ ኣውሳን እምበር፡ ምስ መንግስቲ ኢትዮጵያ ኣይነበረን። ምክንያቱ፡ ኣብቲ እዋን'ቲ ግዝኣት ኣውሳን ካልኣት ግዝኣታት ደንከልን (ዓፈር) ኣብ ትሕቲ ኢትዮጵያ ኣይኣተወን ዝነበረ። ኤርትራውን ከምግዝኣት ኢጣልያ ስለዘይቆመት፡ 'ኢጣልያዊ ግዝኣት ዓሰብ' ጥራይ ተባሂሉ ይፍለጥ ነበረ።

2. እቲ ስሉሳዊ ውዕል እንተኸነ'ውን፡ ኣብ መንጎ መንግስቲ ኢጣልያ፡ ግዝኣት ኣውሳን ሸዋን ጥራይ'ዩ ዝነበረ። ከምዝፍለጥ ናይ'ቲ እዋን'ቲ መራሒ ኢትዮጵያ፡ እቲ ብንጉስ-ነገስት ዝፍለጥ ዮሃንስ እዩ ዝነበረ። ምኒልክ ግን ንጉስ ኢትዮጵያ ክኸውን ህንጡይነት ከምዝነበሮ ታሪኽ ዝምስክሮ ኮይኑ፡ ክሰብ ድሕረ ሞት ዮሃንስ (1889)፡ ንጉስ ሸዋ ጥራይ'ዩ ዝነበረ። ጣልያን ንገማግም ኤርትራ ዝምልከት፡ ፈረንሳይ ድማ ንታጁራን (ጅቡቲ) ዝምልከት ምስ ምኒልክ ዘይኮነ ምስ ሱልጣናት ዓፈር እተፈረረሙሉ ምክንያት ድማ ምኒልክ ናይ'ቲ ከባቢታት ገዛኢ ስለይነበረ እዩ። ድሕረ ሞት ዮሃንስ፡ ምኒልክ ንጉስ ኢትዮጵያ ምስ ኮነ፡ ድሒሮም ዝሰዓቡ ውዕላት ዶባት፡ ኩሉ ስለዝፈልጦም ኣብዚ ምጥቃሶም ኣገዳሲ ኣይመስለንን።

ከም'ቲ ኣብ ላዕሊ ኣተጠቐሰ፡ እቲ ናይ ምስፍሕፋሕን ምግባትን ሸውሃት ከምዘይሞተ ንምርኣይ ድኣምበር፡ መግለጺ ጀነራል ጻድቃን መልሲ ስለዝገብኦ ኣይኮንኩን ዝጽሕፍ ዘለኹ። ነቲ ኣብ ርእሲ ኤርትራውያን ዝዝንቢ ዝነበረ፡ 'ምስሕሓብ ዶብ ኣብ ባድመ ምስዓሰብ ብምንታይ ይራኸብ?' ዝብል ሕንቅልሕንቅሊተይ ግን፡ 'ዝወዓለ ደንገርካ' ከምዝብሃል ጻድቃን ንጹር መልሲ ሂቡሉ'ሎ። ምስ'ቲ ገብሩ ኣስራት 'ኣስመራ ኣቲና መንግስቲ ክንግልብጥ

መደብ ነይሩና' ዝብል ኣብ መጽሓኡ ኣስፈሩዎ ዘሎ ዝሰማማዕ፡ ኣካል ናይቲ ሃገር እንዳማትካ ናይ ምፍርራስን ልኡላውነት ናይ ምድፋርን ውጥን እዩ።

ግን፡ ንሱስ ሓሊፉ፡ ሕጂኹ ጽልእን ኩናትን ምጽሕታር ንምንታይ ኣድለዮ? መልሲ ንናይ ኢሳይያስ ኣፈወርቂ ኣብ ውሽጢ ኢትዮጵያ ኢድካ ናይ ምትእትታው ድሌት እንተኾይኑ ግን፡ ኤርትራን ዓሰብን ናይ ህዝቢ ኤርትራ እምበር ናይ ኢሳይያስ ዘይምኺነን ክርድኡ ይግባእ። ጀነራል ጻድቃንን እቶም ከምኡ ዝበሉን ድማ ከምቲ ናይ ዝሓለፈ ዕስራ ናይ 'ኣይሰላም-ኣይኩናት' ዓመታት፡ ብፍላጥ ኮነ ብዘይፍላጥ፡ መሰርሒ ኢሳይያስ ይኹ ማለት' ዩ።

ከምቲ ብዙሓት ኢሎም ዘለዉ፡ ርእይቶ ጀነራል ጻድቃን ከም ናይ ታምራት ነገራን ካልኦትን፡ ተራ ርእይቶ'ዩ ኢልካ ዝሕለፍ ኣይኮነን። ብፍላይ 'ዓሰብ ብሰላማዊ መንገዱ፡ እንተዘየሎ ግን ምትኪሱ ኣይተርፎን'ዩ' ዝበሎ ግን፡ ምስ'ቲ ንሱ 'እዝን እትን ኮርስ ወሲደ' ዝብሎን፡ ምስ ዘለዎ ተመክሮን ዝነበሮን ዘለዎን ሓላፍነትን ዘይከይድ'ዩ። እቲ ታሪኽዊን ሕጋዊን ዝበሎ ናይ ሓሶት መርትዖታት'ውን፡ መርኣያ ናይ ትዕቢቱን ዘይሓላፍነታዊ ሰብ ምኺኑን'ዩ።

እዞም ከም ጀነራል ጻድቃንን ከምኡ ዝበሉ ኣብ ቂምን በቐልን ዝነብሩ ወትሃደራዊን ፖለቲካውን መራሕቲ ነበር ክፈልጡዎ ዘለዎም፡ እቲ ዘይሓላፍነታዊ ተግባራቶም፡ ከምቲ ንኣም ዝመስሎም ሓልዮት ንኢትዮጵያ ዘይኮነ፡ ናብ ዘሎ ሓዊ ነዳዲ ዝንስንስ፡ ንኢትዮጵያ ካብቲ ኣትያቶ ዘላ ናብ ዝገደደ ዘይርግኣት ዝሸምምን፡ ኣብ መንጎ ህዝቢ ኤርትራን ኢትዮጵያን፡ ብፍላይ ድማ ህዝቢ ትግራይ ሕውነትን ንቡር ጉርብትና ከይህሉ ካብ ምግባርን፡ ብኡ ኣቢሉ'ውን ንናይ ዘባ ቀርኒ ኣፍሪቃ ሰላምን ርግኣትን ካብ ምዝራግ ሓሊፉ ካልእ ፋይዳ የብሉን።

መብራህቱ ኣተውብርሃን